

ABDULHAMID CHO'L PON ZAMONAVIY O'ZBEK ADABIYOTIDAGI TUTGAN ROLI

Yaxyobek Kamolov Jo'ramirza o'g'li

Ichki ishlar vazirligi Akademiyasi 2-bosqich kursanti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Abdulhamid Cho'lponning zamonaviy o'zbek adabiyotidagi tutgan roli va uning o'zbek adabiyoti uchun qo'shgan hissasi, yorqin va betakror asarlari haqida ma'lumotlar berib o'tildi.*

Kalit so'zlar: *modernizatsiya, ta'lim, ta'lim, ijtimoiy-siyosiy, iste'dod, ilhomlantirish, asarlar.*

Abdulhamid Cho'lpon zamonaviy o'zbek adabiyotini shakllantirishda muhim rol o'ynagan mashhur o'zbek yozuvchisi va donishmandi edi. Uning yozuvi inson ahvolini tadqiq qilishi, ijtimoiy normalar va konservativ urf-odatlarini tanqid qilishi bilan tanilgan. Cho'lponning o'z asarlarini yaratishdagi o'ziga xos va zamonaviy yo'li uni ta'sirli yozuvchi sifatida ajratib qo'yishda muhim ahamiyatga ega bo'ldi. Cho'lponning yozuvchilik uslubining asosiy tamoyillaridan biri uning modernistik texnikani an'anaviy o'zbek adabiyotiga kiritishi bo'ldi. U hikoya qilishga o'zining o'ziga xos yondashuvini ishlab chiqish uchun diniy maktablarda ta'lim olishiga va maktablarni modernizatsiya qilishga tayangan. Cho'lpon asarlarida ko'pincha murakkab fitnalar, chiziqli bo'lmagan qissalar, yorqin obrazlar o'rin olgan. Bu asarlar o'zbek nasrini o'z ixtiyorida janr sifatida o'rnatishga yordam bergan. Cho'lponning ijod jarayonining yana bir o'ziga xos belgisi uning murakkab g'oya va his-tuyg'ularni ifodalashda ramziylik, metafora kabi adabiy texnikalardan foydalanishi bo'ldi. U ijodida ko'pincha jamiyatning turli sohalarini ramz qilib turadigan belgilar aks etgan obrazlardan foydalanib, o'z personajlari faoliyat ko'rsatayotgan manzara va muhitni tasvirlagan. Obrazli tilning bunday qo'llanilishi

Cho'lpon yozuvining boyligi va chuqurligiga qo'shilib, hammasini yanada ta'sirli qildi. Cho'lpon ijodi ham o'zining tanqidiy va o'ylangan mazmun-mohiyati bilan ajralib turardi. U o'zbek jamiyatini to'xtatib qo'yayotganiga ishongan konservativ an'analar va ijtimoiy normalarni beayov tanqid qilgani bilan tanilgan. Uning yozuvida ko'pincha feminizm, ta'lim, demokratik qadriyatlar kabi mavzularga e'tibor qaratilib, uni radikal va bahsli shaxs qilib qo'ygan. Cho'lponning ijod jarayoni butun faoliyati davomida o'zbek jamiyatiga ta'sir etuvchi masalalar bilan chuqur shug'ullanish bilan bog'liq edi. U atrofdagilarning tajribalari va nuqtai nazarini chizib, nafaqat o'z davri ruhini zabt etadigan, balki o'z jamiyatida ro'y berayotgan ijtimoiy-siyosiy o'zgarishlarga ham hissa qo'shadigan asarlar yaratdi.

Abdulhamid Cho'lpon juda qisqa, bor-yo'g'i qirq yil umr ko'rdi. Uning hayot yo'li bir-biridan tubdan farq qiluvchi, tarixiy voqealarga boy - Turkistondagi siyosiy va ma'naviy o'zgarishlar ko'zga tashlangan ikki davr chegarasida o'tdi. Agar ularning birinchisi o'zida taraqqiyparvar g'oyalari bilan turkistonliklarning milliy o'zligini uyg'otgan eng ziyoli kuchlarni jamlagan jadidchilikning yuzaga kelishi va rivojlanishi bilan ifodalangan bo'lsa, ikkinchisi uni yo'q qildi va "baxtli kelajak" haqidagi tasavvurlarni ostin-ustun qilib tashladi, jamiyatni o'zgartirib, sanoatni yuksaltirish va "madaniy inqilob" niqobi ostida fojeali voqealarga yo'l ochdi.

Dastlabki paytlarda qudratli hayot to'liqini Abdulhamid Cho'lponni mavhumlik girdobidan olib chiqib, keng xalq ommasining she'riyatdagi qahramoniga aylantirdi. Iste'dod uni yuksak cho'qqilarga olib chiqdi, lekin tez orada u jamiyatning ovloq joylariga uloqtirildi. Uning murakkab hayoti zamon taloto'plarida yanchilgan taqdirlardan biri edi. Cho'lpon shaxsini bilish va uni oxirigacha tushunish, betakrorligini his qilish, buyukligi va qudratini anglab yetish uchun u qanday davrda yashaganini hisobga olish zarur.

Biz o'rganayotgan muammoga shu nuqtayi nazardan yondashib Cho'lpon yashab faoliyat yuritgan davrni ikki bosqichga bo'lish mumkin: XX asr boshlaridan

20 yillar o'rtalarigacha va 20 yillar o'rtalaridan uning taqdiri fojeali yakun topgan 1937-yilgacha.

Dastlab taqdir uni rosa siyladi. Uning iste'dodi jadidchilik g'oyalari bilan birga kamolga yetdi va hayotga tatbiq etildi. Abdulhamidning tug'ilishi ushbu oqim shakllangan vaqtga to'g'ri kelgan.¹

Abdulhamid Cho'lpon ko'pincha zamonaviy o'zbek adabiyotining kashshoflaridan biri hisoblangan mashhur o'zbek muallifi va donishmandi edi. Cho'lpon 1897 yilda Qirg'izistonning hozirgi O'sh shahri hududida tug'ilgan. O'rta Osiyodagi katta ijtimoiy-siyosiy o'zgarishlar davrida voyaga yetgan. Cho'lpon dunyoqarashini shakllantirib, yozuvini ilhomlantirgan. Cho'lpon yoshligida ham an'anaviy o'zbek madaniyatiga, ham modernizatsiya qiluvchi dunyoning yangi g'oyalari duch kelgan. Ta'limini diniy maktablarda olgan, keyinchalik o'qishni Buxorodagi zamonaviy maktabda davom ettirgan, u erda adabiyot, ilm-fan, siyosat bilan tanishgan. Bu tarbiya unga o'z davrida o'zbek jamiyati oldida turgan qiyinchilik va imkoniyatlarga o'ziga xos nuqtai nazarni berdi. Cho'lpon adabiy faoliyatini 1920-yillarning boshlarida boshlagan, o'zining birinchi asarini, "Bahor" nomli she'rini mahalliy gazetada chop etgan. Uning dastlabki asarlari inson ahvolini tadqiq qilishlari, shuningdek, ijtimoiy normalar va an'anaviy fikrlashni tanqid qilishlari bilan belgilangan. Cho'lpon yozuviga o'z davrining adabiy uslub va g'oyalari, jumladan, rus adabiyoti, Yevropa modernizmi, Sovet Ittifoqining progressiv harakatlari ta'sir ko'rsatishgan. Cho'lpon butun faoliyati davomida o'zbek jamiyatida ro'y berayotgan o'zgarishlar haqida yozishda davom etdi. U o'z jamiyatini to'sib qo'yayotganiga ishongan konservativ urf-odatlarini ovozi tanqid qilib, ta'lim, gender tengligi va demokratik ideallarni ta'minlaydigan islohotlar o'tkazishga chaqirgan. Uning asarlari, masalan, "Kecha va kunduz" romani, sovet

¹ <https://yuz.uz/uz/news/abdulhamid-cholpon-va-zamon>

ittifoqida o'zlarining sezilgan anti-sovet mavzulari uchun taqiqlangan edi, bu faqat dissident va intellektual sifatida uning obro'sini oshirdi.

Sovet rejimini tanqid qilgani uchun ta'qiblarga duch kelganiga qaramay, Cho'lpon 1938 yilda vafot etguniga qadar o'zbek jamiyatini yaxlitlash uchun yozish va ishlashni davom ettirdi. Uning o'zbek adabiyoti va madaniyatida muhim ovoz sifatidagi merosi bugungi kunda ham yashaydi. Uning asarlari butun dunyo o'quvchilari tomonidan o'rganilib, sevilib boraveradi.

Xulosa qilib shuni ta'kidlash kerakki, Abdulhamid Cho'lpon muhim o'zbek muallifi va donishmandi bo'lib, uning yozuvi zamonaviy o'zbek madaniyati va jamiyatini shakllantirishga yordam bergan. Uning asarlari inson ahvolini o'rganishlari va progressiv islohotlarga da'vatlari bilan ajralib, uni hozirgi o'zbek adabiyotining kashshofi, zamonasining siyosiy va ijtimoiy o'zgarishlari uchun ovoza qilib qo'ydilar. Duch kelgan qiyinchiliklarga qaramay, Cho'lpon ta'sirli va hurmatli shaxs bo'lib qoldi. Uning merosi bugungi kunda ham o'quvchi va yozuvchilarni ilhomlantirishda davom etmoqda. Abdulhamid Cho'lponning o'ziga xos va zamonaviy yozuv uslubi uni hozirgi o'zbek adabiyotining yetakchi namoyandalaridan biri sifatida tashkil etishga yordam berdi. Uning modernistik usullar va ramziy tildan foydalanishi, shuningdek, ijtimoiy normalarni kechirim so'ramagan tanqidi uni ajoyib iste'dod va ta'sir ko'rsatgan yozuvchi sifatida ajratib qo'ydi. Cho'lpon ijodi butun dunyo bo'ylab yozuvchi va donishmandlarni ilhomlantirishda davom etmoqda. Uning o'zbek adabiyotiga qo'shgan hissasi san'at va ijodning transformatsiyaviy kuchining guvohi bo'lib turadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://yuz.uz/uz/news/abdulhamid-cholpon-va-zamon>
2. Sharafiddinov O. Cho'lponni anglash. T.: Xazina, 1994.
3. Muhtarovna, Aliyeva Dilafuz. "MODERN PEDAGOGICAL INNOVATIONS IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES FOR DEFECTOLOGISTS." *Euro-Asia Conferences*. Vol. 3. No. 1. 2021.

4. Dilafuz, Aliyeva. "THE PRACTICE-ORIENTED APPROACH TO LEARNING IN EUROPE." *Conferencea* (2023): 79-80.
5. Dilafuz, Alieva. "PROBLEMS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES TO NON-PHILOLOGY STUDENTS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS." *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal* 10.12 (2022): 54-56.
6. Dilafuz, Alieva. "THE MECHANISM OF TRAINING FUTURE TEACHERS OF PEDAGOGICAL UNIVERSITIES BASED ON MODERN APPROACHES." *ASIA PACIFIC JOURNAL OF MARKETING & MANAGEMENT REVIEW ISSN: 2319-2836 Impact Factor: 7.603* 11.12 (2022): 236-241.
7. Toshpo'latovich, Y. O. (2022). THE IMPORTANCE OF USING NON-STANDARD TEST TASKS IN MONITORING STUDENT KNOWLEDGE. *Open Access Repository*, 9(11), 44-53.